

Büyüleyici Rengi ve Öncü Rolü ile Titrek Kavak

Dr. Ahmet Altıparmak
E. Vali-Koru Sağlık Grubu
Danışma Kurulu Başkanı-
Yönetim Kurulu Üyesi

Hiçbir insan emeği, insan gayreti olmadan, rüzgârın etkisiyle taşınan tohumlar, kilometrelerce uzaklarda bulunduğu uygun ortamlarda toprağa tutunuyor ve kasıtlı bir yok ediş çabası olmadığı sürece, çok kısa zamanda bölgeyi küçük öbekler halinde sarıyor.

Anadolu'nun herhangi bir belde-sinde ne zaman gölgelerin hâkim olduğu çıplak bir kuzey yamaç görsem içim parçalanır, canım yanar.. Ve hemen, Erzurum'dan Hınıs'a seyahat ederken girilen, güneşe hasret ilk vadinin kuzey yamaçlarında gördüğüm ağaçlık alan aklıma gelir.

Belirtilen güzergâhtaki ilk yolculuğumda, bu alan oldukça dikkatimi çekti. Zira hayvancılığın yoğun olduğu ve hemen hiç ormanlık alanın olmadığı bu bölgede, böyle yoğun bir ağaçlanma nasıl olabilirdi? Üstelik etrafında ağaçlık alanı koruyan bir çit de yoktu. Emin değilim ama insan gayreti ile olmuş bir ağaçlanma değildi. Acaba ağaçların cinsi neydi, nasıl bu bölgede tutunmuş ve zarar görmemişti? Birlikte seyahat ettiğim arkadaşlar da bir şey bilmiyor ve sorularıma cevap veremiyorlardı. Orman Bölge Müdürümü zü aradım ancak oda ilk planda cevap veremedi.

Daha sonra anladık ki bu, bir tür kavaktı ve bizdeki adı; Titrek Kavak, Latincesi, *Populus Tremula* idi. Titrek kavak denmesinin sebebi de ağacın yaprak sapları yanlarında basılı olduğundan, yapraklarının en hafif rüzgârda sallanmasındandı. Ayrıca Titrek Kavak ağaçlandırma için uygun olan ortamların yanında, en zor iklim koşullarında, Erzurum gibi, Erciyes Dağının 1900-2200 m zirveleri gibi en soğuk bölgelerimizde dahi yetişebiliyordu.¹

¹ Ilıman ve serin iklimleri sevmekle birlikte, değişik iklim koşullarına adaptasyonu yüksek olup, kurak ve nispeten az verimli topraklarda da yetişebilmekte, dona dayanıklı (-40 derece) olup, 2000-2350 m. rakımlara kadar çıkabilmektedir. (www.biyologlar.com.titre_kavak, Keleş, 2016).

Ormancılar bunu, "öncü tür" olarak tanımlıyorlar. Yani hiçbir insan emeği, insan gayreti olmadan, rüzgârın etkisiyle taşınan tohumlar, kilometrelerce uzaklarda bulunduğu uygun ortamlarda toprağa tutunuyor ve kasıtlı bir yok ediş çabası olmadığı sürece, çok kısa zamanda bölgeyi küçük öbekler halinde sarıyor. Çok hızlı büyüyen bu otsu bitkiler, ilk yıl anlaşılmasa da birkaç yıl içinde bir-iki metre büyüyerek kendini fark ettirecek hale geliyor ve her geçen yıl ağaçlık alanın kapladığı metraj genişliyor. Daha sonra da köknar, sarıçam, kayın ve karaçam gibi endüstriyel türler, adeta ana rahmi gibi bu türler için hazırlanmış ala-

na yine doğal yollarla, insan katkısı olmadan rüzgârla geliyor, yerleşiyor ve bu ağaçlık alanın içinde kök salarak görünmeye başlıyor. Yani bu tür, Türkiye gibi ağaç yoksunu, bozkırları ağaçlandırmak için ciddi emek ve kaynak harcayan ancak çok da başarılı olamayan coğrafyalar için iyi bir fırsat sunuyor.

Bir tür algıda seçicilik olsa gerek ki, sonra ki ilçe seyahatlerimde, Titrek Kavak mevzu gündemimi daha fazla işgal eder oldu ve yol boylarında gördüğüm ağaçlık alanları gözlemlemeye başladım. Zira en küçük öbeği Erzurum Tortum yolu üzerinde Şahap Paşa Tabyasını geçtikten birkaç km sonra sağ yamaçta tespit ettim. Birkaç çalının dışında neredeyse hiçbir dikili ağacın olmadığı çıplak arazide saksı içinde yeşil bir demet gibi dikkat çekiyordu. En dağınık ve yaygın kümelenmeleri Pasinler, Narman ilçeleri arasında He-

likopter seyahatimde tespit ettim. Bu alan ileriki yıllarda çok büyük bir Titrek Kavak ormanı olacaktır. En yoğun ağaçlanmayı ise, Erzurum İspir yol güzergahında gördüm. Özellikle İspir'e varmadan önceki son tırmanıştaki sol yamaçlarda öncü rolünü tamamlamış Titrek kavak ormanı, özellikle son baharda sarı tonların her türlüşünün görüldüğü nefes kesen bir görsel şölene dönüşürken, kucak açtığı ve ana rahmi görevini gördüğü, rengini değiştirmeyen iğne yapraklı çam türleri yeşil renkleri ile kendilerini belli ediyor. Bu bölge artık, Titrek Kavak sayesinde Ormanlaşma sürecini tamamlıyor görünüyor. Umarım gelişme gösteren yeni yerler de aynı başarıyı yakalar

Sanırım 2000'li yılların başlarında Newsweek dergisi 'Vahşi Yaşam Geri Dönüyor' başlıklı AB Üyeleri ülkelerin köylerini-kırsalını inceleyen bir rapor yayınlamıştı. Söz konusu raporda, unutulmuş ve yıllardır görülmeyen hayvan ve bitki türlerinin azalan insan ve evcil hayvan hareketinden dolayı bu yerlerde hızla tekrar yaşam alanı bulduğunu ve tekrar görülmeye başladığına dikkat çekiyordu. Yunanistan'ın yer aldığı ve Türkiye'nin yer almadığı dosyada vurgulanan hususların bizde de yoğun bir şekilde yaşandığını söylemek mümkün.

Titrek kavak gibi daha birçok türün, bahsettiğim bölgede ve benzeri insan ve evcil hayvan hareketinin olmadığı ya da azaldığı bölgelerde yaşam alanı bulması ve hızla yayılması, ülkemizin en önemli sorunlarından biri olan, 'ağaçlandırma'

ve ona bağlı sorunların çözümünde önemli bir çıkış yolu olabileceğini düşünüyorum. Ancak, bizim ağaçlandırmadan sorumlu birimlerimizin neden bu konuya yabancı olduklarını ve bigâne kaldıklarını, öncü rolünün farkında olduğumuz bu türün önünü neden açmadıklarını, öncü rolünü gerçekleştirmesine neden yardımcı olmadıklarını da sorgulamıyor değilim.

Sorguladım derken, önce hızlı bir şekilde, internette konuyu araştırmaya çalıştım, Orman Bölge Müdürlüğümüz, Bakanlık, Kavak Enstitüleri ve Orman Fakültesi ile iletişime geçerek, var olan resmi rapor, makale, akademik çalışmalarını toplamaya çalıştım ve zaman zaman bir araya gelerek konuyu değerlendirdik. Ama nafile bir çaba içindeydik, zira konu hakkında bulabildiğimiz, İzmir'de bir öğretim üyesinin, dar kapsamlı bir akademik çalışması ve Kavak hakkında dergilerde ya da internette ulaşılabilen birkaç kısa bilgi idi. Onlar da Titrek Kavağın öncü rolüne ilişkin teknik, bilimsel öneriler içermiyordu.

Oysa Kavağın bu türünün yayılış hikâyesi, ağaç fakiri ülkem için mütahş dersler içeriyordu. Ve bu kurak ve her geçen gün susuzlaşan, kuraklaşan coğrafyayı yurt edinmiş bizler, sorumluluğumuzun bilincinde insanlar olarak, akletmeli ve dersler

Bu kurak ve her geçen gün susuzlaşan, kuraklaşan coğrafyayı yurt edinmiş bizler, sorumluluğumuzun bilincinde insanlar olarak, akletmeli ve dersler çıkartmalıyız.

çıkartmalıydık. Zira biz, türleri iç içe asla düşünemezken ve kavağı, hemen başka türlerle değiştirmeyi planlarken, Kuzey Avrupa ülkelerine yaptığım bir seyahatte, Titrek Kavak ve diğer endüstriyel türlerin yoğun biçimde iç içe ve doğal halinde gelişmiş/bırakılmış olduğunu gözlemledim.

Erzurum Orman Teşkilatı, ısrarım üzerine konuyu çalışırken ve fidan üretim için hazırlıklara başlamışken, Orman, Su Bakanımız Sayın Veysel Eroğlu'nun ilimizi ziyaretinde konuyu kendilerine izah ettim ve desteklerini talep ettim. Sağ olsun Sayın Bakan konuya yakın ilgi gösterdi ve hemen telefonla Orman Genel Müdürüyle konuyu paylaşmamızı sağladı. Ayrıca Orman Genel Müdürüne konu hakkında ivedi ekip kurularak çalışma başlatılması talimatını verdi.

Nasıl bir çalışma başlattılar, konuyu doğru anladılar mı, yoksa bir valinin iş mi bu kardeşim mi, dediler bilmiyorum. Ancak Sayın Bakanın ilimizi yaklaşık bir yıl sonraki başka bir ziyaretinde konuyu tekrar hatırlatma imkânı buldum. Kendileri ilgili genel müdürü arayarak konu hakkında yapılan çalışmalarını sordu ve çalışmaların ilk talimatla birlikte başlatılmış olduğunu ve yolunda gittiğini bizlerle paylaştı. Ancak somut olarak, şunlar, şunlar yapıldı, gibi bir veri alamadık. Umarım dedikleri gibi buradan hem teşkilat hem de iş birliği içinde oldukları Enstitü ve konunun uzmanı akademisyenlerle birlikte dersler çıkartılmıştır.²

2 2016 yılında Orman Genel Müdürlüğü Ağaç Yetiştirme Bölümünün Erciyes Dağındaki Titrek Kavak ormanlarına ilişkin bir değerlendirme çalışması yaptırdığı anlaşılmaktadır (Keleş, 2016). Ancak yapılan çalışmanın, Titrek Kavağın bölgeye gelişine ve diğer türlerin bu ormanlık alan içinde gelişimine sunabileceği kolaylıklara ilişkin yeterli gözlem, bilgi ve öneri içerdiğini söyleyemeyiz.

Erzurum Orman Teşkilatı'nın 2013 yılından itibaren başlattığı çalışmaların, tabii ki bir Orman Fakültesi ya da Kavakçılık Enstitüsünün yapabileceği çalışmalar kadar kapsamlı ve bilimsel olması düşünülemez. Başka birçok sorumluluğunun yanında kapasite ve kabiliyetleri çerçevesinde, binlerce Titrek Kavak fidanı yetiştirme ve onların gelişimini, çiçeklenmesini, tohumlarının taşınabilir olup olmamasını izleme çabalarını takdire şayan çalışmalar olarak söyleyebiliriz.

Tohumla üretimin zor olduğu ifade edilse de rüzgârın etkisi ile hızlı bir şekilde onlarca km uzaktaki yerlere giden ve özellikle kuzey yamaçlarda tutunan kavak tohumları, kendiliğinden ağaçlandırmayı başlatabiliyor ve hızla bölgeye yayılabiliyorsa, neden biz bunun önünü açmayalım ve yayılmasına yardımcı olmayalım?

Aynı alana, defaatle tüplü-tüpsüz çam fidanlarının şaşalı resmi, özel törenlerle dikildiğine hepimiz şahit olmuşuzdur. Daha sonra, etrafları çitlerle çevrili olduğu halde, bu alanların, hayvan otlağı haline geldiği (Palandöken eteklerinde ya da benzerlerinin Anadolu'nun hemen her ilinde, ilçesinde görülebileceği gibi.) gerçeği ortada iken, inatla ve ısrarla

her türlü ortama uyum sağlayan bu ağaç türünü yok saymak, ya da sadece uzaktan izlemek anlaşılır gibi değil. Zira bu "tür", yukarıda bahsettiğim gibi, en olumsuz ortamlarda yetişebilen³ ve bu olumsuz ortamları endüstriyel değeri yüksek türler için, en iyi şekilde hazırlayan ve o türlerin kendiliğinden gelişinin ve buralara yerleşmesinin önünü açan "tür".

Dolayısıyla elimizdeki bu kıymetin farkına varmalıyız ve dünyada ekilebilir tarım alanlarının azalışına, koruyucu bitki örtüsünün kaybına ve artan çölleşmeye karşı yapılan ve bölgesine göre farklı türlerin ekiminin tercih edildiği büyük projelerin başarı öykülerinden, benzer sorunları farklı şekilde yaşayan ülkemiz için dersler çıkarmalıyız;

3 Sert çelik, yumuşak çelik ve kök çelikle üretilmekte olup, tohumla üretiminin zor olduğu bilinmektedir. (www.biyologlar.com)

- En büyük ağaçlandırmayı 54 milyon hektarla, doğal ormanı hemen hiç kalmayan Çin yaparken, bu ülkeyi sırayla 17 milyon hektarla ABD ve Hindistan daha sonrada sırayla Rusya, Kanada ve İsveç takip etmekte,
- FAO araştırmasına göre, korumaya yönelik sürme ya da hiç sürmeme yöntemi ile yapılan tarım Amerika'da, Avrupa'da ve Afrika'da hızla yayılmakta,⁴
- 1980'li yıllarda ciddi bir kuraklık ve çölleşme yaşayan Nijer, ekim için arazilerini hazırlayan çiftçilere 3 milyon hektarlık arazide, hektar başına 20-150 akasya fidanı diktirerek tarım topraklarını tekrar kazanıyor,
- ABD, 1930'larda çölleşme tehlikesi yaratan Toz Çanağına kar-

Kurak bölgelerde çölleşmenin önüne geçmek için, ekili alan sınırlarında perde oluşturacak şekilde kavak dikimi özendirilmeli, gerekiyorsa zorunlu kılınmalıdır.

şı ağaç dikerek rüzgâr perdesi oluşturuyor,

- Fas ve Cezayir, Sahra Çölünün ilerleyişini meyve bahçeleri, zeytinlikler ve üzüm bağlarının yapılmasını ayırdığı çok büyük bütçelerle (Fas, 778 milyon US Dolar) özendirerek önlemeye çalışıyor,
- Afrika Birliği Sahra altı Afrika'da çölü durdurmak için Yeşil Set Sahra Girişimini (Green Wall Sahara Initiative) başlatarak 3 milyon hektara 300 milyon ağaç dikiyor,
- Çin Gobi Çölünün yayılmasına karşı Çin Seddi vari 4480 km'lik bir Yeşil Set oluşturuyor,
- İç Moğolistan, çöl çalılıkları ile çölün ilerlemesini durdurmaya çalışıyor(Brown, 2008:169-176).

Bu çerçevede, biz kasıtlı olarak yok etmeye çalışmadığımız sürece şimdilik belirli bölgelerde hızla alan genişleten ve yeni alanlarda boy gösteren, ülkemiz için de özel bir tür olduğuna inandığım Titrek Kavakla ilgili birkaç önerimi sıralamak istiyorum;

- Orman amenajman plan verilerinin güncel olmadığı ve birçok Titrek Kavak alanının planlarda yer almadığı, yeni gelişen alanların takip edilmediği anlaşıldığından (Keleş, 2016), hızlı bir şekilde ülke çapında bir raporlama yapılarak Titrek Kavak ormanlarının, gelişim alanları da dikkate alınarak planlara işlenmesi.
- Çok küçük alanlar da olsa, koruma altına alınmalı ve Orman Teşkilatında bu türe ilişkin bilinçlenme sağlanmalı ve bir ağaçlandırma heyecanı yaratılmalı.
- Daha önce teknik hazırlığı tamamlanan çam, kayın, köknar

tohumlarını-kozalaklarını, Titrek Kavak gelişiminin yüksek olduğu ve henüz diğer türlerin yoğun görülmediği alanlara havadan helikopterlerle atmak (Orman teşkilatının yangın geçiren alanlarda uyguladığı bir yöntem) ve endüstriyel türlerin bölgeye geliş ve yayılışını hızlandırmak.

- Ağaçlandırmakta güçlük çekilen bölgelerde, ağaçlandırma kampanyası yapan kamu, STK'lar ya da özel sektörü Titrek Kavak korulukları oluşturmaya özendirmek, böylece daha geniş coğrafyaya kavak tohumlarının yayılmasının önünü açmak.
- Kurak bölgelerde çölleşmenin önüne geçmek için, ekili alan sınırlarında perde oluşturacak şekilde kavak dikimini özendirmek, gerekiyorsa zorunlu kılmak.
- Konu hakkında Araştırma Enstitüsü, Orman Fakülteleri ve Ziraat Fakültelerinde yüksek lisans, doktora vb. akademik çalışmalarını özendirmek.
- Oluşacak bilgi birikimini ve tecrübeyi tüm orman teşkilatı ve tarım müdürlükleri vasıtasıyla her türlü ağaçlandırma çalışmalarında kullanılmak üzere ülke geneline yaymak.

KAYNAKÇA

Brown, Lester R. (2008) PLAN B 3.0 Uygarlığı Kurtarmak için Harekete Geçmek. İstanbul: TEMA.

Keleş, Hakan (2016) "Erciyes Dağındaki Doğal Titrek Kavak (Populus tremula L.) Ormanları Üzerine Değerlendirme." Erciyes Üniv. Fen Bil. Enst. Dergisi Cilt 32, Sayı 3.

www.biyologlar.com.titrekkavakpop. (20.02.2019).